

Някои поправки в географията на България

от Атанас Алексиев

Една от трудностите, които изникват всички учители студенти, ученици и ученолюбиви люде, интересувачи се от сведения за географията на България, е и тази, че у нас още нямаме един по-обемист и хомогенен труд засягащ тази материя. Като изключим книгата на проф. Иширков от 1910 г. — "България, географически бележки", гдето отделните ландшафти се разглеждат много накратко и с стари, за днешното време, данни и разбирания, друг подобен труд на български досега не е излязъл. Днес може да се задоволи, само до известна степен, интересът към географията на България с помощта на гимназиалните учебници: "География на Обединена България" от Дим. Костов, София, 1942 г.; "География на България в днешните ѝ граници" от А. Монеджикова и Ст. Петров, София, 1942 г. и с "Географски речник на България" от Ж. Чанков, София, 1939 г. Наистина, тружениците в полето на родната география се вече увеличиха, а с това се увеличават и трудовете на областни географски изследвания у нас, които могат да задоволят всеотрядния географски интерес. Те се отнасят, разбира се, само за известни ландшафтни единици и покрайнини и с своите научни обяснения и подробности на областното географско изучаване допълват кратките сведения на споменатите учебници и речник. Последните за сега представят главните ръководства при работата на учителите по география. В тях обаче намираме и доста различия, които се преновтарят ежегодно и които се препредават от издание в издание. За някои от тях не вече обърнахме внимание, а тук ще се сирем на няколко други географски обекти, за които ще дадем обяснения, плод на лични проверки и достоверни окончателни сведения. Естествено касае се да обекти от старите предели на Царството, тъй като новоприсъединените земи бяха затворени за нас повече от 20 години и тяхното изучаване е предстоящо. Поради малкото място тук, не ще цитираме самите различия, които всеки сам може да свери. Освен това ще си послужим вече и с новите наименования, за да могат те постепенно да изместят старите и чужди имена на географските обекти.

А р д и н о, село-околийски център в Изт. Родопи, № 610/не 548/ м надморска височина, се състои от 12/не.

Вж. моята статия "Географски издания и географски ирравонис", в "Известия на Българското географско д-во", кн. VII, 1939, стр. 272.

2/изд "Яржавен вестник", бр. 139 от 29 юни 1942 г.

отделни селца според "Списъка на насел. места" от 1939 от много други отделни и съставни махали, които минават границите на селото, според както се посочват в речник /напр. Ленище, Чубрика и др. /: на И - м-стга Далъджа /вр. Далжата /с вр. Секи дору- 1029/не 1150/м, на Ю вр. Аида- 1241/не 1250/м, на З - отделни незначителни височини без имена/не вр. Ереджика - ?/.

Баниски Лом, ляв приток на р. Черни Лом, събира водите си от височините на ЮИ от с. Лом-Черковна/Беленско/, минава през с. Баниска, откъдето носи името си и се влива в Черни Лом при село Широково/Беленско/. Баниски Лом образува следните притоци: Тоили Лом/образува се от Канарци-Цар-Асеновска река/, Синанската река и Шипа Лом. Последният е отделен приток/а не равнозначен/на Баниски Лом и след като приеме от своя страна дес. си приток р. Къса /в която пък се втича р. Кондак/се влива в Баниски Лом източно от с. Копривец/Беленско/.

Белмекен, връх в Рила, е висок 2627/не 2637- това е средния вр. Равни чал, нито 2850/м.

Градище, връх в Странджа, е най-висок в планинската част която владеем сега - 710 м.

Каркарията, северната ограда на Чевинската котловина има най-висок връх Калчиш - 1475 м. По-правилно е да се казва Каркарията/с член/.

Махиада, най-висок връх в Странджа-1031/не 1032 или 10357 м. Чрез руската триверствена карта са се прокарал два върха: Голема и Малка Магиада, докато в турските карти съществува само едно име Махиада. Правилно е да се казва Махиада, защото произлиза от думите *Mahya dağı*, които на турски карти се съкращават *Mahya da*, и оттам се е слила в една дума Махиада. В триверств. карта е нанесена руски Магиада и оттам преминало и у нас без да се зира руското Г=Х.С името *Mahya dağı* в тур. карти се означава обикновено целия масив на к. 1031, както у нас пр. с името Пелистер се обозначава целия масив на к. 2031 а не само самата кота.

Милева скала, родоиски връх в рида З от "Лакътя"/притока на Чевинска река/, който рид наричаме Божевец/Алабуга - по името на една висока и красива поляна въред борбата гора. Той е висок 1593/не 1637/м. По-правилно е да се казва Милева скала/единствено число.

¹Вж. Речника - стр. 24, 451 и 515.

²Вж. Речника - стр. 29 и учебника на Ст. Петров - стр. 107.

³По същия начин се е стигнало и до името на вр. Аида от *Ai dağı*, която на турски се съкращава *Ai da*, както и то на вр. Алада.

⁴Вж. Речника - стр. 432, Костов - стр. 107 и Петров - стр. 107.

Огоста, дѣсенъ притокъ на Дунава, води началото си отъ Язова пл. и вододѣлната седловина Превала. Въ горното си течение до с. Бѣли-мелъ се нарича Превалска рѣка, а отъ тамъ надолу—Огоста. Тѣ текътъ въ широка и ясно обособена морфоложки старопланинска долина, който фактъ ни дава пълно географско право да вземемъ Превалска рѣка за начало на Огоста. Последната не трѣбва да се смѣсва съ посестримитѣ си Дългодѣлска р. и Чипровска р., затова че тѣ били по-пълноводни. Подобни случаи имаме съ много други рѣки въ България и въ свѣта¹⁾. По-подробно и обосновано е разгледанъ този въпросъ отъ Йорд. Захариевъ въ неговата книга „Чипровци“, София, 1938 г.

Снѣжникъ (Гюмюрджински Карлъкъ), връхъ въ Югоизточнитѣ Родопи и западно отъ прохода Пролѣза (Маказа) — е високъ 1502 м. Хипсометричнитѣ данни за него до сега бѣха неточни. Издига се конусовидно надъ Гюмюрджинското поле и малко южно отъ старата държ. граница, на която бѣше граничниятъ вр. Вейката — 1464 м. и съ който най-често се смѣсваше²⁾.

Попова шапка, връхъ въ северо-западния дѣлъ на Рила, за когото ще дадемъ по-подробно обяснение.

Точно надъ Сухото езеро (1892 м. високо) и северо-зап. отъ него се издига мощно съ скалиститѣ си отвесни склонове единъ връхъ високъ 2179 м., който се нарича Попова шапка. Отъ къмъ главното било той не изпква много, но гледанъ отъ Рилския манастиръ той се вижда добре и изпква съ своята типична форма на старитѣ попови капи — скуфии, като закрива задъ себе си Кобирино бранище и върховетѣ отъ главното било. Три отъ тѣзи билни върхове, които се издигатъ южно отъ селата Говедарци и Доспѣй-махла и образуватъ вѣнецъ около голѣмия циркусъ нареченъ Лопушница, носятъ общото име Лопушнички или Лопушки въ рѣхове. Най-западниятъ и най-високиятъ се нарича Голѣмъ Лопушнички (Лопушки) връхъ — 2698 м. По-низкиятъ връхъ на изтокъ отъ него се казва Мали Лопушнички (Лопушки) връхъ — 2537 м. Рускитѣ топографи, които сж оставили въ своитѣ карти много грѣшки въ топонимията на България, сж надписали погрѣшно Голѣмия Лопушнички връхъ съ името „Попова шапка“. Впоследствие, подъ влияние на туриститѣ, които и до сега си служатъ съ триверстовата руска карта 1:126,000 и производнитѣ отъ нея български карти 1:50,000 и 1:40,000 и подъ влиянието на учебниците тази грѣшка се предава и на нѣкои жители (не всички) отъ с. Говедарци, по-младитѣ отъ които сега го наричатъ и съ двѣтѣ имена. Въ с. Доспѣй-махла, което е на страна отъ шосето и поради това презъ него не минаватъ туриститѣ, но въ чието землище влиза върхътъ, сж по-опредѣлени и по-малко подъ влиянието на новото. Нѣкои, пъкъ, се опитватъ да прехвърлятъ името „Попова шапка“ върху съседния по-западенъ връхъ — безименната к. 2704,

1) Р. Тръска (Велика), напримѣръ, е по-пълноводна отъ Вардаръ, но не се взима за нейно начало.

2) Вж. речника — стр. 116.

но и това е погрѣшно, защото най-високиятъ връхъ е още по на западъ—к. 2731, а формата му не отговаря никакъ на името, особено отъ къмъ долината на Манастирска рѣка (р. Рилска), отъ кждето е произлѣзълъ кръстникътъ на истинската Попова шапка. Така, че двата върха — Попова шапка (2179 м.) надъ Сухото езеро и Голѣмъ Лопушнички връхъ (2698 м.) надъ с. Говедарци — сж два съвсемъ различни върха въ северо-западния дѣлъ на Рила¹⁾. Тукъ трѣбва да отбележимъ, че и името Пашаница, съ което нѣкои автори наричатъ този дѣлъ на Рила, е сжщо неправилно и съвсемъ неизвестно за мѣстното население, затова трѣбва да се изостави.

Пършевица, връхъ въ Врачанската пл., е високъ 1432 (не 1482, нито 1433) м.

Седемтѣ езера — едни започватъ да ги редуватъ отъ долу нагоре, други — обратно. Географски погледнато, обаче, трѣбва да ги наименуваме отъ долу на горе, защото самото население си ги редува така и защото човѣкътъ, кръстникъ на географскитѣ обекти, живѣе по-ниско отъ въпроснитѣ езера и антропогеографски естествено е и преминаването имъ въ този редъ. Обратното имъ посещение отъ туриститѣ презъ Рилския манастиръ нѣма значение, защото тѣ сж въ землището на севернитѣ по-низки селища. Височината имъ въ този редъ е: 1-то (Долно езеро) — 2095 м., 2-то („Рибно езеро“) — 2190 м., 3-то („Трилистниково езеро“) — 2215 м., 4-то (Близнака) — 2243 м., 5-то (Бжбрека, още „Черно езеро“) — 2313 м., 6-то (Окото, още „Сълзата“ или „Паницово езеро“) — 2430 м. и 7-то (Горно езеро) — 2530 м.

Тополница, лѣвъ притокъ на Марица, извира отъ сев.-западната страна на вр. Буная — мѣстността „Три кладенци“ — на 1170 м. надъ морето. Малка пресѣка „Чалѣкова рѣтина“ дѣли „Три кладенци“ отъ изворитѣ на р. Луда Яна. Докато слѣзе отъ Буная рѣката носи името Ширинейска рѣка и като напустне ливадитѣ на мѣстността „Шириней“ приема вече името Тополка. Надъ града Копривница отъ дѣсно въ нея се влива по-главниятъ притокъ Крива рѣка, която слиза отъ къмъ вр. Богданъ. Крива рѣка е само притокъ на Тополница, но не и нейно начало²⁾.

Тръна — връхъ въ Черни ридъ (Кара баиръ), е най-високъ въ Ихтиманска Сръдна гора—1275 м., а не Гелчини ниви (?)³⁾. Източно отъ него е връхъ Преципъ — 1266 м.

Тукъ ще дадемъ и височинитѣ на нѣкои проходи, за които имаме, вече, по-точни числа:

Клисурски проходъ, свързва Самоковското съ Дупнишко полета, е високъ 1024 (не 1067) м.

Кобилино бранище, свързва Искроветѣ съ долината на Рилска рѣка, е високъ 2145 (не 2160) м.

¹⁾ Вж. по-подробно въ моята статия „Попова шапка“ въ сп. „Български туристъ“ год. XXXIV, 1942, кн. 1, стр. 11.

²⁾ Вж. учебника Костовъ — стр. 112

³⁾ Вж. речника—стр. 169 и уч. Костовъ—стр. 98.

Царевоселски пр. (още Пиянецки) — на старата граница между гр. Царево-село и Гор.-Джумая — е високъ 1169 м.

Кресненски проломъ има на входа при гара „Крупникъ“ — 276 м., въ срѣдата при спирка „Мечкулъ“ — 250 м. и на изхода при спирка „Кресна“ — 195 м.

Предѣла, вододѣлна седловина между Струма и Места отъ една страна и Рила и Пиринъ отъ друга, има 1142 м. надъ морето;

Преслопа (Папазъ чаиръ), отъ Неврокопъ за долината на Струма, е високъ 1395 м.

Доспатски проходъ, отъ Неврокопъ за с. Доспатъ, презъ Доспатска пл. (Беслетското било), е високъ 1256 м.

Аврамова седловина, отъ с. Якоруда за Чепинската котловина, е висока на шосето — 1455 м., а на ж.-п. линия надъ гара „Аврамови колиби“ — 1295 (не 1280) м.

Бѣломорски проходъ („Роженъ“), най-високата точка на шосето отъ Горна за Бѣломорска Тракия, има 1428 м. надъ морето.

Пролѣза, отъ Момчилградъ за Гюмюрджина, е високъ 702 м. (това е Голѣмъ Маказъ, защото има и Малъкъ Маказъ — на самата стара граница, който е по-низъкъ — 690 м.).

Боровецъ (Чамъ кория), вододѣлна седловина между Марица и Искъръ отъ една страна и Рила и Шумнатица отъ друга, има 1307 м. надъ морето.

Шипочанска седловина („Караула“), между Шумнатица и Черни ридъ (Кара баиръ), е висока 1022 м.

Моминъ проходъ (Сулу дервентъ, гара „Немирово“), на ж. п. линия между Ихтиманското поле и Костенецката котловина отъ една страна и между Черни ридъ (Кара баиръ) и Бенковски (Еледжика) отъ друга, е високъ 699 м.

Траянова врата („Капията“), проходъ въ ряда Бенковски (Еледжика) отъ Ихтиманското поле за Горна Тракия, е висока 825 м.

Врѣшкочукски проходъ е високъ 355 м.

Бѣлоградчишки проходъ (Кадж боазъ) е високъ 580 м.

Св. Николски проходъ е високъ 1376 м.

Петрохански проходъ се издига на 1446 м. надъ морето.

Врачански проходъ, продължение на Згориградски проходъ отъ Вратски покрай вр. Пършевица за с. Осиково и гара „Лакатникъ“ е високъ 1306 м.

Искърски проломъ при гара „Цѣрово“ има 450 м. надморска височина.

Накрая искаме за втори пѣтъ да обърнемъ вниманието на авторитѣ на географски издания върху географския правописъ. Защото, не само че посоченитѣ съчинения, както и много други географски издания, иматъ най-различенъ правописъ, но и всѣко издание само за себе не спазва поне една последователность и хомогенность въ правописа. По този въпросъ ние имаме вече известно

мнение, което сме изложили въ малка статья „Географски издания и географски правописъ“¹⁾). Не искаме да налагаме нашето мнение по този въпросъ, но и нередно е въ единъ и сжщи трудъ едни и сжщи имена на географски обекти да се пишатъ по различенъ начинъ. Необходима е поне една хомогенность въ правописа на всъко географско издание по отдълно, ако не и установенъ, вече, географски правописъ въобще, който трѣбва да се наложи по официаленъ и законенъ пжтъ. Този установенъ географски правописъ се налага особено много при изработването на картитъ, гдето подобни различия не се допускатъ.

¹⁾ Въ „Известия на Бълг. географско д-во“, кн. VII, 1939, стр. 272.